

SELETUSKIRI

Eesti seisukohad algatuse „Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmteid ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2006/66/EÜ ja muudetakse määrust (EL) 2019/1020 (COM(2020) 798)“ kohta

Algatuse eesmärk

Euroopa rohelise kokkuleppega¹ seadis Euroopa Komisjon (edaspidi komisjon) eesmärgi muuta Euroopa Liit (edaspidi EL) tänapäevase, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, kus 2050. aastaks on saavutatud kestlik kliimaneutraalne ringmajandus. Algatuse eesmärk on tagada ELis akudele ja patareidele ühtsed meetmed, et toetada üleminekut elektriliikuvusele, süsinikuneutraalsele energia salvestamisele ning patareide ja akude jätkusuutlikule väärtusahelale. Uued reeglid tugevdavad patareide siseturu toimimist (tooted, ringlusse võetud materjalid, protsessid), ringmajanduse edendamist ja vähendavad patareide keskkonna- ja sotsiaalmõju kogu olelusringi vältel. Ettepanekus käsitletakse igat liiki patareide ja akudega seotud sotsiaal-, majandus- ja keskkonnaküsimusi.

Määruses seatakse eesmärk kehtestada akudele ja patareidele toimimise ja vastupidavuse parameetrid, kasvatades sellega kestlike, ohutute ja kõrge jõudlusega patareide ja akude hulka/tootmist. Toote olelusringi pikendamiseks seatakse uued nõuded seadmetesse integreeritud akude eemalduse ja asendatavuse tagamiseks. Plaanitakse hinnata tavakasutuses olevate mitteleetavate patareide järkjärgulist kasutamisest loobumist. Algatuses on olulisel kohal elektriautode akud ja laetavad tööstuslikud akud ning patareide kestlikkus. Ettepanekus kehtestatakse ka patareidele ja akudele uued kogumise ja ringlussevõtu sihtmäärad.

Ettepanekul on kolm omavahel tihedalt seotud eesmärki: 1) siseturu toimimise (sealhulgas tooted, protsessid, patarei- ja akujäätmteid ja ringlussevõetud materjalid) tugevdamine, tagades ühiste eeskirjade abil võrdsed tingimused; 2) ringmajanduse edendamine ning 3) keskkonna- ja sotsiaalse mõju vähendamine patareide ja akude olelusringi kõigis etappides.

Koostajad

Seletuskirja koostasid ministeeriumide sisendi alusel Keskkonnaministeeriumi keskkonnakorralduse osakonna nõunikud Piret Otsason (piret.otsason@envir.ee), Mihkel Krusberg (mihkel.krusberg@envir.ee), keskkonnakorralduse osakonna juhataja Sigrīd Soomlais (sigrīd.soomlais@envir.ee) ning välissuhete osakonna peaspetsialist Annaliisa Jāme (Annaliisa.jame@envir.ee). Seisukohtade kujundamises osales Keskkonnaministeeriumi asekantsler Kaupo Heinma.

Õiguslik alus, EL institutsioonides menetlemise kord ja ajakava

Ettepaneku õiguslik alus on ELi toimimise lepingu artikkel 114, mida tuleb kasutada ühtse turu loomiseks või selle toimimise tagamiseks võetavate meetmete puhul. Määruse vastuvõtmiseks on EL Nõukogus vajalik kvalifitseeritud häälteenamus. EL nõukogu keskkonnatöögruppides plaanitakse ettepaneku aruteludega jätkata 2021. aasta esimesel poolel. Keskkonnaministrid arutavad ettepanekut eeldatavasti esimest korda 18. märtsil

¹ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et

toimuval keskkonnanõukogul ning üldise lähenemise kokkulepet soovitakse saavutada hiljemalt 21. juuni keskkonnanõukoguks.

Sisukokkuvõte

Euroopa Komisjoni 10. detsembril 2020 esitatud ettepanek ajakohastada patareisid ja akusid käsitlevaid ELi õigusakte on tingitud sellest, et turul müüdavad patareid ja akud on oluliselt muutunud. Kui varem kasutati peamiselt mittelaetavaid patareisid ja pliiakusid, siis järjest tuleb turule laetavaid patareisid, tööstuslikke patareisid ja akusid ning elektrisõidukiakusid. Ennustatakse, et akude nõudlus on 2030. aastaks kasvanud 14 korda võrreldes 2018. aastaga. 2040. aastaks kasvab hinnanguliselt ringlussevõttu vajavate akude ja patareide jäätmete hulk ligi 700 korda.

Käesolevas algatuses käsitletakse kolme akudega seotud omavahel tihedalt põimunud probleemide rühma.

1. Puuduvad raamtingimused, mis motiveeriksid investeerima kestlike patareide ja akude tootmisvõimsusse. Need probleemid on seotud ühtse turu ebatõhusa toimimise ja piisavalt võrdsete tingimuste puudumisega, kuna siseturul kehtivad erinevad õigusraamistikud. Selle põhjuseks on muu hulgas kehtiva patarei- ja akudirektiivi² ebaühtlane rakendamine ning usaldusväärse ja võrreldava teabe puudumine kogu ELis.
2. Ringlussevõttuturul ei toimi optimaalselt ja materjaliringlus ei ole piisavalt suletud. See piirab ELi võimalusi vähendada toorainete tarneriski. Hetkel puuduvad selged ja piisavalt ühtlustatud eeskirjad ning kehtivad patarei- ja akudirektiivi sätteid ei võta arvesse tehnoloogia ja turu hiljutisi arengusuundi. Puudused vähendavad ringlussevõtu kasumlikkust ning pidurdavad investeeringuid uutesse tehnoloogiatesse ja täiendavasse suutlikkusse võtta ringlusse tuleviku patareisid ja akusid.
3. Sotsiaalsed ja keskkonnariskid, mida ELi keskkonnaõigus praegu veel ei hõlma. Need probleemid on muu hulgas järgmised: i) läbipaistvuse puudumine toorainete hankimisel; ii) ohtlikud ained ning iii) patareide ja akude olemusringi keskkonnamõju kompenseerimise kasutamata potentsiaal.

Määrust kohaldatakse igat tüüpi patareide ja akude suhtes ja selles loetletakse neli patareide ja akude kategooriat, nimelt kantavad patareid ja akud, mootorsõidukiakud, elektrisõidukiakud ning tööstuslikud patareid ja akud. Kantav patarei või aku on patarei on patareikogum või aku, mis on suletud ning mida inimene suudab raskusteta käes kanda. Kantav patarei on ühekordne patarei, mis on ette nähtud ühekordseks kasutamiseks ning kantav aku on laetav ning mõeldud korduvaks kasutamiseks. Kantavate patareide hulka kuuluvad ühe elemendiga patareid (nagu AA ja AAA patareid) ning laetavad akud, mida kasutajad kasutavad mobiiltelefonides, sülearvutites, juhtmeta mootortööriistades, mänguasjades ja kodumasinates nagu elektrilised hambaharjad, elektripardlid ja käeshoitavad tolmuimejad. Kergtranspordivahendites, näiteks elektrijalgratastes ja tõukeratastes kasutatavad akud klassifitseeritakse kantavateks akudeks. Maismaasõidukites kasutatavad veoakud liigitatakse uude elektrisõidukiakude kategooriasse. Tööstuslike patareide ja akude kategooriasse kuulub palju mitmesuguseid akusid, mis on ette nähtud kasutamiseks tööstuses, sideinfrastruktuuris, põllumajanduses ning elektrienergia tootmises (sh akud energia salvestamiseks).

Määruse ettepanekus täpsustatakse ohtlike ainete kasutamise piiramist patareides ja akudes, et kaitsta inimeste tervist ja keskkonda ning vähendada selliste ainete sisaldust jäätmetes. Ohtlike ainete kasutamise piirangud rakenduvad kõigile patareidele ja akudele (tabel 1). Ettepanekus sätestatakse eeskirjad elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude CO₂ jalajälje

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0066>

kohta (tabel 1). Elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude CO₂ jalajälge käsitleva nõudega kehtestatakse akude ELi turule laskmise tingimusena CO₂ jalajälje tulemusklassid ja maksimaalsed piirväärtused. Selliste meetmete eesmärk on toetada liidu eesmärki saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus ja võidelda kliimamuutuste vastu, nagu on sätestatud uues ringmajanduse tegevuskavas, et saavutada puhtam ja konkurentsivõimelisem Euroopa. Eesmärgiks on vähendada tootmisprotsessi CO₂ jalajälge, mis mõjutab kaudselt taastuvenergia tootmise CO₂ jalajälge. CO₂ jalajälje nõuete osas on ajakava toodud tabelis nr 1.

Määruses sätestatakse kohustuseks kasutada alates 2027. aastast ringlussevõetud materjali (ehk teisest tooret) tööstuslikes patareides ja akudes ning elektrisõiduki- ja mootorisõidukiakudes (tabel 1). Määruse ettepanekus toodud eesmärgid põhinevad praegusel tehnilisel teostatavusel ning 2030. aastaks seatud eesmärgid põhinevad tuleviku tehnilisel teostatavusel. Modelleerimisel põhinevad hinnangud näitavad, et teise toorme kasutusele võtul on positiivne mõju. Selle nõudega edendatakse Euroopa patarei- ja akutööstuses ringmajandust ja vähendatakse liidu sõltuvust kolmandatest riikidest pärit toorainest

Määruses tehakse ettepanek määrata kindlaks elektrokeemilise jõudluse ja vastupidavuse parameetrid, et minimeerida ressursside ja energia ebatõhusat kasutamist (tabel 1). Üldkasutatavaid kantavaid patareisid ja akusid võib alates 1. jaanuarist 2026 turule viia ainult siis, kui need vastavad elektrokeemilise jõudluse ja vastupidavuse parameetritele. Uute märgistustega antakse lõppkasutajatele läbipaistvat, usaldusväärset ja selget teavet patareide ja akude ja nende põhiomaduste ning patarei- ja akujäätmete kohta. Antud nõue võimaldab lõppkasutajatel teha patareide ja akude ostmisel ja kasutuselt kõrvaldamisel teadlikke otsuseid.

Määrusesse lisatakse nõue seadmetesse integreeritud kantavate patareide ja akude eemalduse ja asendatavuse tagamiseks (tabel 1). Tegelikult antud nõue on juba varasemalt sätestatud elektri- ja elektroonikaseadmete direktiivis, kuid sellele nõudele üleminek võtab valmistajatel aega. Eemaldatavuse ja asendatavuse kohustuse lisamine võimaldab pikendada akusid sisaldavate seadmete eeldatavat kasutusea, vähendada jäätmeteket ning võimaldab lihtsamat kogumist ning suurendab aku ringlussevõtu võimalust.

Määruses täpsustatakse ja lisatakse patareidele ja akudele märgistuse nõuded. Alates 1. jaanuarist 2027 peab patareid ja akud märgistama nähtaval, loetaval ja kustumatul viisil, et anda vajalikku teavet patareide ja akude identifitseerimiseks ja infot nende põhiomaduste kohta. Erinevad märgised patareil, akul või selle pakendil annavad teavet kasutusea, laadimismahutavuse, liigiti kogumise nõude, ohtlike ainete sisalduse ja ohutusriskide kohta.

Määruses kehtestatakse akuhaldussüsteemi nõue tööstuslikele akudele ja elektrisõidukiakudele (tabel 1). Akuhaldussüsteem salvestab teavet ja andmeid, mis on vajalikud akude seisukorra ja eeldatava kasutusea kindlaksmääramiseks. Akuhaldussüsteem aitab hinnata aku jääkväärtust, hõlbustada aku korduskasutamist, selle kasutusotstarbe muutmist või aku taastamist.

Määruses kehtestatakse ühtsele turule lastavate tööstuslike akude ja elektrisõidukiakude kohta hoolsuskohustuse põhimõtted. Tarneahelaga seotud hoolsuskohustus on tööstusliku aku või elektrisõidukiaku tootja kohustus, ehk turule laskja kohustus. Hoolsuskohustus on seotud juhtimissüsteemi, riskijuhtimise, teavitatud asutuste tehtavate kolmandate isikute kontrollide ja teabe avalikustamisega.

Määrusega kehtestatakse säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded. Säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded võimaldavad patareide ja akude turule viimist ja kasutuselevõttu. Need nõuded aitavad saavutada patarei- ja akujäätmete kogumise, töötlemise ja ringlussevõtu sihtmäärade täitmise. Sellega toetatakse kestlike, ohutute ja kõrge jõudlusega patareide ja akude tootmist, eesmärgiga vähendada keskkonnamõju. Säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuete jõustumise aeg on toodud tabelis 1.

Eestis patareide ja akude valmistajaid ei ole, mistõttu tootmise osas meie ettevõtted muudatusi tegema ei pea. Ettevõtted, kes patareisid ja akusid Eesti turule lasevad peavad järgima ühtlustatud nõudeid ja toote vastavust nõuetele. Säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded tuleb täita patareide ja akude liidu turule laskmisel ning kogu ühtsel turul tarbijatele teabe andmisel. Maaletootjatele võib see kaasa tuua toote nõuetele vastavuse kontrollimise ning märgistuse muutmise. Tööstuslike akude ja elektrisõidukiakude maaletootjad peavad lisaks märgistusele veenduma, et tootel oleks CO₂ jalajälje deklaratsioon tehtud. Samuti peab tööstuslike akude ja elektrisõidukiakudel olema akupass ja akuhaldussüsteem. Tööstuslike akude ja elektrisõidukite kasutaja peab teostama kestvuse osas kontrolli. Elektroonilise teabevahetussüsteemi loomisega kaasnevad ühekordsed halduskulud, kuid pikas perspektiivis toob see kaasa halduskorra lihtsustamise ja väiksemad rakenduskulud.

Tabel 1 – Nõuded tootjatele toote turule suunamise osas

	Kantavad patareid ja akud	Kergtranspordivahendite akud	Tööstuslikud akud	EV akud	Mootorsõidukite akud
Ohtlike ainete kasutamise piirangud	+	+	+	+	+
CO ₂ jalajälje deklaratsioon	-	-	01.06.2024	01.06.2024	-
CO ₂ märgis	-	-	01.01.2026	01.01.2026	-
CO ₂ piirväärtused	-	-	01.01.2027	01.01.2027	-
Ringlussevõetud teisene toore (A8)	-	-	01.01.2027	01.01.2027	01.01.2027
Jõudlus ja vastupidavus	01.01.2027	01.01.2027	01.01.2026	01.01.2026	-
Eemaldatavus, disain	+	+	-	-	-
Märgistus	+	+	+	+	+
Akuhaldussüsteem	-	-	+	+	
Hoolsuskohustus	-	-	+	+	-

Laiendatud tootjavastutust ja tootjavastutusorganisatsioone käsitlev meede hõlmab peamiselt patarei- ja akudirektiivi kehtivate sätete täpsustamist. Kavandatud meetme eesmärk on tagada võrdsed tingimused laiendatud tootjavastutuse süsteemidele elektrisõidukiakude ning tööstuslike patareide ja akude puhul ning kantavate patareide ja akude tootjavastutusorganisatsioonidele. Määruses tõstetakse kantavate patareide ja akude kogumismäära ning tõstetakse ja täpsustatakse ringlussevõtu sihtmäärasid ja materjalide taaskasutamise määrasid, need kohustused on toodud tabelis nr 2.

Määruse ettepaneku kohaselt peavad tootjad või nende nimel tegutsevad tootjavastutusorganisatsioonid ja liikmesriigid saavutama kantavate patareide ja akude jäätmete kogumise miinimumeesmärgid, mis on 65% 31.detsembriks 2025 ning 70% 31. detsembriks 2030. aastal. Hetkel kehtiv iga aastase kogumise miinimumeesmärk on 45%. Eesti kantavate patarei- ja akujäätmete kogumismäär 2018. aastal oli 29%, Euroopa Liidu keskmine kogumismäär on 47,5%. Kogumismäära tõstmine peaks vähendama kantavates patareides ja akudes sisalduvate ohtlike ainete kahjulikku mõju keskkonnale ja kasvama patarei- ja akujäätmete nõuetekohane kõrvaldamine. Samuti peavad kogumismäärade tõusuga tootjate ühendused laiendama kogumissüsteemi, mille laiendamisega kasvavad kulud tootjatele ning toodetele rakendatakse põhimõtet „saastaja maksab“. Komisjoni poolt tellitud mõjuhindangust selgub, et kogumismäära tõstmise maksumus on hinnanguliselt 1,09 eurot elaniku kohta aastas 65% kogumismäära puhul ja 1,43 eurot elaniku kohta aastas 70% kogumismäära puhul. Neid kulusid rahastatakse laiendatud tootjavastutuse mehhanismi kaudu. Kogumismäärade tõstmisega võivad tõusta ühekordsete patareide hinnad ning elektri- ja elektroonikaseadmete hinnad, mis sisaldavad kantavaid akusid (nt arvutid, telefonid, kodumasinad). Liikmesriigid peavad saavutama kogumismäära kantavate patareide ja akude osas, jättes esialgu arvestamata kergtranspordivahendite akude jäätmelid.

Ettepanekuga luuakse ka ühtsed raamtingimused, mis tõstaks ringlussevõtuturgude toimimist. Ringlussevõtu tehnoloogiad on kapitalimahukad ja nõuavad seega märkimisväärset mastaabisäästu. Ringlussevõtjatel peab olema võimalik tegutseda ühtsete nõuete alusel, mida kohaldatakse kogu ELis kõigi ringlussevõtuga tegelevate ettevõtjate suhtes ühtemoodi. Kui ELi tasandil ei võeta meetmeid ühtlustatud eeskirjade kehtestamiseks, põhjustaks riiklikul tasandil sekkumine erinevusi ettevõtjatele kohaldatavates nõuetes. Selle saavutamiseks on vaja kõiki liikmesriike hõlmavat ühtlustatud ja hästi toimivat ühtset turgu, kus kõigi patareide ja akude väärtusahelasse kuuluvate ettevõtjate suhtes kohaldatakse samu eeskirju.

Määruse ettepanekus sätestatakse ringlussevõtu määrad (*recycling efficiency*) ja materjalide taaskasutusse võtmise määrad järgmiselt: alates 01.01.2025 - plii 75%, liitium 65%, muu 50%; alates 01.01.2030 - plii 80% ja liitium 70%. Ettepaneku eesmärk on toetada ringmajanduse arengut ja võimaldada materjalide ressursitõhusamat kasutamist. Teisese toormena tuleb kasutusse võtta alates 01.01.2026 koobalt, vask, nikkel ja plii - 90%, liitium 35%; alates 01.01.2030 koobalt, vask, nikkel, plii - 95%, liitium 70%.

Eestis käideldakse ainult pliiakusid, kõik ülejäänud patarei- ja akujäätmel viiakse käitlemiseks Eestist välja. Pliiakude ringlussevõtu protsent 2018. aastal oli 64,4% ning sellest plii ringlussevõtt 99%. Ülejäänud patarei- ja akujäätmel (kantavate patareide ja akude, kergtranspordivahendite akude, tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude jäätmel) eksporditakse käitlemiseks teistesse EL riikidesse. Ringlussevõtu määrade saavutamise osas Eestis tegutsevatele jäätmekäitlejatele muudatusi ei tule, kuna pliiakude ringlussevõtt toimib ning ülejäänud patarei- ja akude jäätmel osas jääb toimuma nende eksport. Küll aga peavad tootjate ühendused ja patarei- ja akude jäätmel eelkäitlejad (sorteerimine, pakendamine) leidma efektiivsema võimaluse jäätmel saatmiseks, nt koostöös naaberriikidega. Tabelis 2 on toodud ettepanekus sätestatud nõuded patarei ja aku jäätmel

kogumise, ringlussevõtu ja taaskasutamise kohta tootjatele, tootjate ühendusele ja liikmesriigile.

Tabel 2 – Nõuded kogumise, ringlussevõtu, taaskasutamise kohta.

	Kantavad patareid ja akud	Kergtranspordi -vahendite akud	Tööstus likud akud	EV akud	Mootor- sõidukite akud
Kogumismäär	65% - 2025 70%-2030	Hindamine 2027	-	-	-
Ringlussevõtt, 2025: plii 75%; liitium 65%, muu 50% 2030: plii 80%, liitium 70%	+	+	+	+	+
Taaskasutamine (materjalidest taaskasutusse) 2026: koobalt 90%; vask 90%, plii 90%, liitium 35%, nikkel 90% 2030: koobalt 95%, vask 95%; plii 95%, liitium 70%, nikkel 95%	+	+	+	+	+

EL asja vastavus subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetele

Akude ja patareide määruses välja toodud tegevused on riigipiiride ülesed, millega ei saa tegeleda riigid üksikult ja iseseisvalt ning on kooskõlas subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõttega. ELi tasandil rakendatavad meetmed on vajalikud probleemi lahendamiseks senisest sidusamal ja tõhusamal viisil. Kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega on pakettis toodud ettepanekute eesmärged võimalik saavutada ainult ELi tasandil komisjoni ettepaneku alusel.

Kuna komisjoni teatis ja planeeritav tegevuste pakett, mis sisaldab mitmeid seadusandlikke ettepanekuid, käsitleb eesmärged ja nendeni jõudmise meetmeid üldisel kujul, siis on võimalik ettepanekute proportsionaalsust hinnata konkreetsete algatuste esitamisel Euroopa Komisjoni poolt.

Mõjude analüüs

Eestis toimib laiendatud tootjavastutus patareide ja akudele. Oluline on saavutada patarei- ja akujäätmete kogumise ning ringlussevõtu kõrge määr, et saavutada keskkonnakaitse, patareide ja akude kvaliteedi parandamine ja materjalide taaskasutamise kõrge tase. Tootja vastutab turule suunatud patareide ja akude jäätmekäitluse eest, ehk on kohustatud tagama

tema turule lastud probleemtootest tekkivate jäätmete kogumise ja nende taaskasutamise või nende kõrvaldamise ning omama selle kohustuse täitmiseks piisavat tagatist. Tootja võib valida, kas ta täidab kohustused individuaalselt, annab need kirjaliku lepinguga üle tootjate ühendusele või ühineb tootjate ühendusega. Tootjad on kohustatud end registreerima probleemtooteregistris ja esitama registrisse andmeid. Samuti on neil kohustus anda probleemtoote kasutajale teavet probleemtootest tekkinud jäätmete tagastamiskohtadest ning korraldada teabekampaaniaid kasutajate keskkonnateadlikkuse tõstmiseks.

Eestis hetkel patareide ja akude valmistajaid ei ole, patareid ja akud imporditakse Eestisse üle maailma. Eestis on 627 kantavate patareide ja akude maaletootjat, kellest suurimad 23 registreeritud kantavate patareide ja akude maaletootjat lasevad patareisid ja akusid Eesti turule keskmiselt 15 t/a. Kantavate patareide ja akude suurimateks turule laskjateks on telefonide, arvutikaupade ja valve- ja tulekahjusignalisatsioonide maaletootjad, kaubandusketid (näiteks Prisma, Maxima, Coop) ning elektri- ja elektroonikaseadmete maaletootjad. Eestis on suurimad registreeritud mootorsõiduki akude maaletootjaid 16, kes lasevad turule keskmiselt 96,8 t/a pliiakusid. Suurimad tööstuslike patareide ja akude maaletootjaid on 14 ning nende aastane keskmine turule lastud kogus on 29, 4 t/a. Tööstuslike patareide ja akude maaletootjaks on tööstusettevõtted, elektrisõidukite maaletootjad ning sideteenuse pakkujad. Eestis on populaarsemad akude maaletootjad Bolt ja Comodule, kes tegelevad elektritõukeraste rendiga. Patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmete direktiivi 2006/66/EÜ kohaselt kuuluvad Bolt ja Comodule elektritõukeratta akud tööstuslike akude alla. Uue määruse kohaselt on elektritõukeratta akud kergtranspordivahendite akude ning need klassifitseeritakse kantavateks patareideks ja akudeks. Uue määruse kohaselt kergtranspordivahendite akudele kogumismäär ei kehtestata. Suuri muudatusi uus määrus Bolt ja Comodule tõukerataste akudele ei too. Küll on aga vaja Bolt ja Comodule poolt turule lastavate akude osas leida lahendus akujäätmete ringlussevõtuks. Kehtiva direktiivi kohaselt kuuluvad Skeleton Technologies OÜ poolt toodetavad akud tööstuslike akude ja patareide alla. Uue määruse kohaselt liigituvad Skeleton Technologies akud ja patareid tööstuslikeks patareideks ja akudeks ning kasutatuna elektrisõidukites liigituvad akud elektrisõidukiakudes. Skeleton Technologies OÜ tootmine asub hetkel Saksamaal ning liikmesriikides on ühtsed nõuded. Tööstuslike akude ja elektrisõidukiakude turule laskmise osas on samuti vaja leida sobivad ja mugavad ringlussevõtu võimalused.

Eestis tegutseb kaks patareide ja akude valdkonna tootjate ühendust, nendeks on Eesti Elektroonikaromu MTÜ ja EES-Ringlus MTÜ. Need tootjate ühendused on mittetulundusühingud, mille liikmeteks on tootjad ning mille üheks eesmärgiks on patareidest ja akudest tekkinud jäätmete kogumise ja taaskasutamise korraldamine.

Hetkel kehtiv iga aastase kogumise miinimumeesmärk on 45%. Eestis kantavate patarei- ja akujäätmete kogumismäär 2018. aastal oli 29%, Euroopa Liidu keskmine kogumismäär on 47,5%. Võrreldes teiste probleemtoodetega on patarei ja akude jäätmete kogumismäär väiksem. Näiteks elektri- ja elektroonikaseadmete kogumismäär 2018. aastal oli 63%. Kogumismäära saavutamist mõjutab kättesaadavus, kuna paljud telefonide ja IT seadmete akud ei ole eemaldatavad, mistõttu võivad välja jääda kogumise statistikast. Samuti on suurenenud laetavate akude kogus ning laetavate akude eluiga on pikem, kui kehtestatud kogumismäära arvutusmetoodika ette näeb.

Eesti 2018. aasta kogu patarei ja akude jäätmete ringlussevõtt oli 62,5%. Seejuures 2018. aasta ringlussevõtt pliiaku osas oli 64,40% ning plii ringlussevõtt 99%. Eesti omab võimekust teostada ringlussevõttu ainult pliiakude osas. Ainuke pliiakude käitleja Eestis on Ecometal AS. Muude akude ja patareide osas teostatakse sorteerimist ja ümber pakendamist ning need suunatakse riigist välja käitlemisse. Eestis tegutsevad patareide ja akude sorteerimisega neli

ettevõtet. Käesoleval hetkel on meil probleeme patareide käitleja leidmisega ning veolubade saamisega, mistõttu on kasvanud laoseisud patareide osas ning nende osas ringlussevõttu ei ole teostatud. Seda probleemi ka määrase muudatus püüab lahendada, kuna suur osa turul olevatest patareidest ei ole ringlussevõtuks majanduslikult tasuvad ning selleks püütakse suurendada laetavate patareide osatähtsust ehk kokkuvõtteks tekiks vähem jäätmeid ja eluiga pikeneks. Suuremad laoseisud on nikkelkaadmium patareide ja akude osas.

Riigi omandis on Vaivara ohtlike jäätmete käitluskeskus (Vaivara OJKK), mis on olnud seni Eesti peamisi ohtlike jäätmete ladustamise vastuvõttu korraldav organisatsioon. Tegemist on Ida-Virumaa tööstuspiirkonnas asuva kompleksiga, mis on hästi ette valmistatud ja paiknev selleks, et seal arendada tööstuslikku jäätmekäitlust. Tulevikku vaatavalt on väljakutse võtta ringlusesse või taaskasutusse muuhulgas ka patareide ja akude jäätmed. Juba praegu tuleks kaaluda seda, kuidas see korraldada võimalikult tõhusalt. Vaivara OJKK edasise arendustegevuse käigus kaalutakse just selliste funktsioonide vajalikkust. See edendaks ka piirkonna ettevõtlust ja tagaks kindlasti ka täiendava koostöö teadus- ja arendustegevuse teemal ning kõrgkoolide panuse. Peame seega oluliseks nii konkurentsivõime, kohaliku arendustegevuse edendamise kui ka jäätmekäitluse väljakutsete lahendamise kontekstis seda, et ka patareide ja akude ümbertöötamise osas oleks Eestis oma riiklik lähenemine ja vajadusel toimuks ka võimekuse rajamine.

Allpool on lühidalt kirjeldatud akude ja patareide määrase üldised mõjud valdkonniti.

Mõju elus- ja looduskeskkonnale

Mõju elus- ja looduskeskkonnale on positiivne. Määrusega kehtestatakse säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded, et võimaldada patareide ja akude turule viimist ja kasutuselevõttu, ning patarei- ja akujäätmete kogumise, töötlemise ja ringlussevõtu nõuded. Kavandatavad meetmed vähendavad patareide ja akude jäätmete teket ning aitavad vältida patareide jäätmete keskkonda sattumist. Ringmajanduse edendamisega väheneb tooraine nõudlus ning vähendatakse keskkonnamõju. Lõpptarbija saab infot toote ohutuse kohta ning kõrvaldamise kohta, mis omab positiivset mõju tervisele ning keskkonnale. Positiivset mõju tõstab ettepanekus sätestatud eeskirjade kehtestamine elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude CO₂ jalajälje kohta, mille kaudu väheneb CO₂ jalajalg terves toote olulusringis. Positiivset mõju looduskeskkonnale avaldab samuti määruuses sätestatud kohustus kasutada ringlussevõetud materjali tööstuslikes patareides ja akudes ning elektrisõiduki- ja mootorisõidukiakudes. Selle nõudega edendatakse patarei- ja akutööstuses ringmajandust ning vähendatakse tooraine nõudlust. Olulist positiivset mõju toob määruuses kehtestatud punkt, et tootjad tagavad individuaalselt või tootjavastutusorganisatsiooni kaudu kõigi kantavate patareide ja akude jäätmete kogumise olememata nende liigist, tootemargist või päritolust. Selleks loovad nad lõppkasutaja jaoks tasuta kogumispunktide võrgustiku koostöös teiste asjaomaste ettevõtjatega. Kuna Eestis on võimalik käidelda ainult pliiakusid ning ülejäänud patareide ja akude käitlusvõimalus puudub, siis võib avalduda teatav negatiivne mõju riikidevahelise jäätmeveo transpordiga keskkonnale. Kuid neid mõjusid on võimalik minimeerida läbi parema planeerimise ja ringmajanduse kasutuse.

Mõju majandusele

Määrusega kehtestatakse otsesed nõuded kõigile ettevõtjatele, pakkudes seega vajalikku õiguskindlust ja võimalust luua kogu ELi hõlmav täielikult integreeritud turg. Uue määruusega tulevad täiendavad kohustused patareide maaletoojatele säästvus- ja ohutusnõuete ja teavituse osas. Elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude kasutajatele tuleb akuhaldussüsteemi kohustus ning hoolsuskohustus. Määrusega tagatakse ka kohustuste üheaegne ja ühesugune rakendamine kõigis 27 liikmesriigis. Samuti kehtestatakse toodetele säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded ja Eesti maaletoojad peavad enne patarei või aku turule laskmist või

kasutuselevõttu hakkama kontrollima vastava tehnilise dokumentatsiooni olemasolu. Antud nõue toob ettevõtetele kaasa mõningase halduskoormuse nõuete sisseviimise osas, samas on see kohustus liikmesriikides üheaegne ning suurimad patarei ja akude tootjad saavad varasemalt arvestada antud nõuetega. CO₂ jalajälje ja ringlussevõetud materjali sisalduse deklaratsioon ning tooraine vastutustundlikuks hankimiseks kehtestatavaid hoolsuskohustuse põhimõtteid käsitlevad sätted eeldavad kolmandate isikute poolset kontrollimist. Tarneaahelaga seotud hoolsuskohustus on tööstusliku aku või elektrisõidukiaku turule laskva ettevõtja kohustus, mis on seotud juhtimissüsteemi, riskijuhtimise, teavitatud asutuste tehtavate kolmandate isikute kontrollide ja teabe avalikustamisega, et teha kindlaks aku tootmiseks vajalike toorainete hankimise, töötlemise ja nendega kauplemisega seotud tegelikud ja võimalikud riskid ning nendega tegeleda. CO₂ jalajälje deklaratsioon ja hoolsuskohustust teostavad sõltumatud eksperdid, mis võimaldab töökohtade loomise.

Ennustatakse, et akude nõudlus on 2030. aastaks kasvanud 14 korda võrreldes 2018. aastaga ning 2040. aastaks kasvab hinnanguliselt ringlussevõttu vajavate akude ja patareide jäätmete hulk ligi 700 korda. Vaja on tulla toime majandussektorite vaheliste muutustega, mille käigus võib mootorsõidukite akude hulk väheneda ning elektrisõidukiakude hulk kasvab. Pliiakude käitluse vähenemine võib tuua kaasa antud sektoris töökohtade arvu olulist vähendamist. Samas võiks kaaluda liitium-ioon akude, elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude ja patareide käitluse võimaluse loomist Eestisse, mis tooks kaasa uute töökohtade loomise ning lahendaks meie käitlejate ja tootjate transpordi ja ringlussevõtu sihtmäärade saavutamise probleemid.

Samuti mõjutab ettepanek laiendatud tootjavastutuse süsteemi ja sellega kaasnevate täiendavate kulusid suurema kogumisvõrgustiku loomise tõttu. Kogumispunktide ja kogumiskorra loomine toob ajutiselt lisa halduskoormust tootjatele ja tootjate ühendusele, kuid see peaks olema lühiajaline ning kogumiskorra abil on võimalik saavutada paremaid kogumise määrasid. Kavandatud meetme eesmärk on tagada võrdsed tingimused laiendatud tootjavastutuse süsteemidele elektrisõidukiakude ning tööstuslike patareide ja akude puhul ning kantavate patareide ja akude tootjavastutusorganisatsioonidele.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Ringlussevõtu määrade saavutamisel on oluline riikidevaheline koostöö. Jäätmete liikumine peab olema mõistlik Euroopa Liidu siseselt. Veoloa saamises osas on Eesti jaoks oluline üle-euroopaline takistusteta toimiv, võrdne ja liikmesriike arvestav skeem, mis eeldab head koostööd riikide vahel.

Mõju regionaalarengule

Määrusel on positiivne mõju regionaalarengule, kuna selle alusel luuakse kogu riiki hõlmav patareide ja akude jäätmete kogumispunktide võrgustik. Antud nõue tagab kõigi piirkondade jätkusuutliku arengu.

Kui mõni ettevõtte loob liitium-ioonakude, elektrisõidukiakude, tööstuslike akude ja patareide jäätmete käitlustehase, siis see tooks kaasa ettevõtluskeskkonna edendamise, investeeringute toetamise ning tooks kaasa uute töökohtade loomise.

Mõju riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele

Antud määrus võib tõsta kohaliku omavalitsuse töökoormust kogumisvõrgustiku kogumispunktide näol. Kogumismäärade saavutamisel mängivad olulist rolli kohalikud omavalitsused ja nende koostöö elanikega. Kõik kohalikud omavalitsused võiksid luua selge sorteerimisjuhise, mille eesmärk on elanike teavitamine ning abistamine jäätmete sorteerimisel. Kohalikule omavalitsusele toob ajutise töökoormuse läbirääkimised tootjate ja tootjate ühendusega kogumispunktide osas, kuna kogumispunktid peavad hõlmama kogu

liikmesriiki ning arvestama elanike arvuga. Riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele avaldub mõju läbi töötajate vajaduse olla kursis võimalike uute meetmetega. Riigile võib lisanduda ka teatav halduskoormus registri pidamise, andmekorjega ja lubade väljastamisega.

Mõju sotsiaalvaldkonnale

Kasvanud vajadus teadus-, arendus- ja innovatsioonitegevusteks esitab uued ning kõrgemad nõudmised töötajate teadmiste ning oskustele või vajaduse täiesti uute oskustega spetsialistide järele, suureneb vajadus töötajate täiend ja ümberõppele, mis seab väljakutse nii tööhõivele kui ka haridussüsteemile. Seoses uute lahendustega patareide ja akude tootmises, tekib suurem vajadus spetsialistide järele tööstussektoris.

Kavandatavate meetmete rakendamisega kaasnevad täiendavad nõuded, mis võivad suurendada kulu tarbijatele. Tootjad peavad looma keskkonnasäästlikumaid ja sotsiaalselt vastutustundlikumaid tooteid, mis on eeldatavalt kallimad kui praegu turul olevad tooted. Sellega võib leibkondade jaoks kaasneda kulude tõus, mis omakorda mõjutab inimeste ostuvõimet. Samas ostetakse kvaliteetsemaid patareisid, mille eluiga on ka pikem ning peale kasutusea lõppu on selles ka väärtuslikumad materjalid kui praegustest mittelaetavates patareides.

Eesti seisukohad ja nende põhjendused

- 1) Eesti toetab patarei ja akude määruse eelnõu üldisi eesmärke, et edendada ringmajandusele üleminekut ja vähendada patareide keskkonna- ja sotsiaalmõju kogu olelusringi vältel.**

Selgitus: Ettepanekus kehtestatakse nõuded, mille eesmärk on tagada hästitoimiv teise tooraine turg, vältides ja vähendades samal ajal patareide ja akude tootmisest ja kasutamisest tingitud keskkonnamõjusid. Sellega edendatakse Euroopa patarei- ja akutööstuses ringmajandust, välditakse killustatust, mida põhjustavad võimalikud erinevused riiklikes lähenemisviisides, ning vähendatakse sõltuvust imporditavast toormest. Oluline on ka suund ühekordsete mittelaetavate patareide vähendamisele ning laetavate patareide suurendamisele, mis omakorda vähendab jäätmeteket.

- 2) Toetame eelnõu eesmärki suurendada tekkinud kantavate patareide ja akude jäätmete kogumist 65% peale 2025. aastaks ja 70% peale 2030. aastaks, kuid kogumismäära arvutusmetoodika koostamisel 2027. aastal tuleks lähtuda kogumiseks kättesaadavusest või akude kestvusest.**

Selgitus: Määruse ettepaneku kohaselt peavad tootjad või nende nimel tegutsevad tootjavastutusorganisatsioonid ja liikmesriigid saavutama kantavate patareide ja akude jäätmete kogumise miinimumeesmärgid, mis on 65% 31.detsembriks 2025 ning 70% 31. detsembriks 2030. aastal. Hetkel kehtiv iga aastase kogumise miinimumeesmärk on 45%. Eesti kantavate patarei- ja akujäätmete kogumismäär 2018. aastal oli 29%, Euroopa Liidu keskmine kogumismäär on 47,5%. Võrreldes teiste liikmesriikide kogumise sihtmääraga on Eestil kantavate patareide ja akude jäätmete kogumise sihtmäär madalam. Samas 2015. aastal oli Eesti patareide ja akude kogumismäär 41,9%. Eestis kogutakse andmeid Probleemtooteregistrisse ning andmete töötlus on automaatne. Paljudes liikmesriikides sellist süsteemi loodud ei ole ning andmeid kogutakse Exceli tabelisse, ehk liikmesriikides kogutud andmete kvaliteet on varieeruv ning teatud riikides tuletatav. Lisaks Probleemtooteregistrile kontrollitakse kogumise osas andmeid ka Jäätmearuandluse infosüsteemist. Kogumismäära arvutab Probleemtooteregister ning seda on kontrollinud Keskkonnainspeksioon.

Kogumismäära saavutamist mõjutab tarbija teadlikkus, kogumiskoha nähtavus, kogumisvõrgustiku tihedus, tugevam järelevalve andmete kvaliteedi üle ning riigi ja kohaliku omavalitsuse koostöö. Võrreldes mõne liikmesriigiga, nt Belgiaga on meil kogumispunkte palju vähem ning patareide tagastamine ei ole tarbijale nii mugavalt korraldatud. Lisaks tuleb turule lastud koguste andmeid kontrollida, et garantiikorras valmistajale tagasi saadetud patareid ja akud ei läheks arvesse turule suunamisena ning laos seisvad patareisid ja akusid ei arvestataks turule suunatud koguses. Teiste probleemtoodete (nt elektri- ja elektroonikaseadmete) kogumismäärad on Eesti riik saavutanud. Näiteks elektri- ja elektroonikaseadmete kogumismäär 2018. aastal oli 63%.

Patarei- ja akujäätmete kogumise määr on konkreetse kalendriaasta protsendimäär, mis saadakse kalendriaasta jooksul kogutud patarei- ja akujäätmete massi jagamisel selle aasta ja kahe eelneva aasta jooksul keskmiselt aastas vahetult kasutajale müüdud või kolmandatele isikutele kasutajatele müümiseks üle antud patareide ja akude massiga. Selline arvutuskäik toodi sisse eelmise patareide ja akude direktiiviga 2006. aastal. See arvutuskäik aga põhineb teadmisel, et akude eluiga on 1-3 aastat. Meie jaoks on oluline, et kogumismäära arvutamine oleks ühtne ning et meetmete rakendamisel lähtutakse toote olelusringi analüüsist.

Kogumismäära saavutamist mõjutab ka kättesaadavus ning patarei ja aku eluiga. Seetõttu on muret tekitav uues algatuses loodud eesmärk tõsta 2025. aastaks kogumismäära 65%-ni muutmata kogumismäära arvutusmetoodikat.

Märkimisväärselt on tõusnud laetavate liitium-ioonakude kasutuselevõtt arvutites jm IT-seadmetes, telefonides, laetavates elektroonikaseadmetes ja kergtranspordivahendites. Laetava liitium-ioonaku hinnatav keskmine eluiga on kuus aastat, kuid kehtestatud kogumismäära arvutusmetoodika lähtub patarei ja aku kestvusest, mis on kolm aastat.

Samuti on oluline arvestada, et hetkel on meil turul tooteid, mille patareid ja akud ei ole eemaldatavad, mistõttu on raskendatud teatud patareide ja akude kogumise võimalus ning needvõivad välja jääda kogumise statistikast.

Meie jaoks on oluline, et eesmärkide seadmisel juhendatakse korraldatud analüüsist (nt Euroopa Komisjoni poolt tellitud ProSUM uuring, Eucobat analüüs). Siseriiklike patareide kogumise süsteemide Euroopa katusorganisatsiooniks olev Eucobat on patareijäätmete kogumismäärade adekvaatsust analüüsinud 2018.³ Analüüsil põhjal saab kogumismäär olla adekvaatne üksnes juhul, kui see on seotud kogumiseks kättesaadavate kogustega. Euroopa Komisjoni tellitud ProSUM uuringu⁴ kohaselt 19% patareijäätmest eksporditakse kasutatud või kasutuselt kõrvaldatud elektri- ja elektroonikajäätmete sees ning need ei ole EL territooriumil kogumiseks kättesaadavad. Seega saab Euroopa Liidus tervikuna kogumise efektiivsust mõõta vaid selle ca 80% patareijäätmete suhtes.

Komisjon on töögrupi kohtumisel lubanud 2027. aastal läbi vaadata ja hinnata kogumismäära osas sätestatud 70% eesmärki. Läbivaatamise käigus võidakse kaaluda ka arvutusmeetodi kasutuselevõtmist, võttes arvutusmetoodika aluseks kogumiseks kättesaadavate patarei- ja akujäätmete kogust. Tulenevalt eeltoodust on oluline, et kogumismäära arvutusmetoodika koostamisel 2027. hinnatakse kogumiseks kättesaadavust või akude kestvust.

3) Toetame eelnõu ettepanekut suurendada ringlussevõtu sihtmäärasid ja materjalide taaskasutusse võtmise eesmärkide seadmist. Ühtlasi peab olema tagatud oluliste patarei- ja akujäätmete voogude liikumine EL ühisturul.

³ https://www.eucobat.eu/sites/default/files/2019-02/PP_Collection_Target_2018_v1.1_0.pdf

⁴ [DIGITAL_Final_Report.pdf \(prosumproject.eu\)](#)

Selgitus: Kehtiva õiguse järgi on kohustus saavutada pliipatareide ja -akude ringlussevõtt keskmiselt 65%, nikkelkaadmiumpatareide ja -akude ringlussevõtt keskmiselt 75% ja muude patarei- ja akujäätmete ringlussevõtt keskmiselt 50%. Lisaks tuleb kahe esimese patarei- ja akujäätmeevo ringlusse võtmisel saavutada vastavalt plii ja kaadmiumi ringlussevõtt võimalikult kõrgel tasemel, mis on ilma ülemääraseid kulutusi tegemata tehniliselt teostatav. Patarei- ja akujäätmete ringlussevõtu protsessi efektiivsus arvutatakse protsessi etappide põhiselt Komisjoni määruse alusel⁵, millega kehtestatakse üksikasjalikud arvutamise eeskirjad (edaspidi *arvutusmäärus*). Kehtivale õigusele tugineb ka senine praktika ja teadmised patarei- ja akujäätmete ringlussevõtu protsesside ja ringlussevõtu sihtarvude saavutatavuse kohta. Määruse ettepanekus sätestatakse ringlussevõtu määrad (*recycling efficiency*) ja materjalide taaskasutusse võtmise määrad järgmiselt: alates 01.01.2025 - plii 75%, liitium 65%, muu 50%; alates 01.01.2030 - plii 80% ja liitium 70%. Ettepaneku eesmärk on toetada ringmajanduse arengut ja võimaldada materjalide ressursitõhusamat kasutamist. Teisese toormena tuleb kasutusse võtta alates 01.01.2026 koobalt, vask, nikkel ja plii - 90%, liitium 35%; alates 01.01.2030 koobalt, vask, nikkel, plii - 95%, liitium 70%.

Eestis käideldakse ainult pliiakusid, kõik ülejäänud patarei- ja akujäätmel viiakse käitlemiseks Eestist välja. 2018. aastal oli Eesti kogu patarei ja akude jäätmete ringlussevõtt 62,5%. Pliiakude ringlussevõtu protsent 2018. aastal oli 64,40% ning sellest plii ringlussevõtt 99%. Eesti pliiaku jäätmete käitleja võtab ringlusse ja taaskasutab kantavaid ja mootorsõidukite pliiakusid. Ettevõtte kasutatava tehnoloogiaga ei ole plii ringlussevõtu sihtarvu saavutamine probleemiks. Samuti on saavutatav kehtiv pliiakude ringlussevõtu määr (ringlussevõtu protsessi efektiivsuse protsent eelnevalt viidatud komisjoni arvutusmääruse alusel). Ettepanekuga kehtestatava materjalide taaskasutusse võtmise määra saavutamine 2030. aastal aga tähendab ettevõttele tulevikus märgatavat lisanduvat ümbertöötlemise kulu.

Ülejäänud patarei- ja akujäätmel (kantavate patareide ja akude, kergtranspordivahendite akude, tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude jäätmel) eksporditakse käitlemiseks teistesse EL riikidesse ja kehtiva õiguse alusel sellistesse käitlustehastesse, mis peavad suutma tõendada, et nende kasutatav tehnoloogia tagab komisjoni arvutusmääruses toodud nõuete täitmise ning seeläbi ringlussevõtu määrade saavutamise (lisaks pliiakujäätmeltele siis praegu ka nikkelkaadmium ja muud patarei- ja akujäätmel). Võimalusel sorditakse jäätmel eelnevalt Eestis. Teiste EL riikide nõuetekohastes käitlustehastes käideldud Eesti patarei- ja akujäätmel osas on ka tõendatud, et kehtiva õiguse alusel nõutud ringlussevõtu määrad on saavutatud.

Lisaks sellele, et käitlustehased peavad oma tehnoloogiaga tagama piisavalt efektiivse ringlussevõtmise protsessi (mis vastab ka komisjoni arvutusmäärusele), peab igasugune jäätmel vedu väljaspool Eestit Euroopa Liidus (ja ka Euroopa Liitu, sh Eestisse) toimuma riikidevahelise jäätmeevo määruse (EÜ) nr 1013/2006⁶ (edaspidi *jäätmesaadetiste määrus*) alusel. Jäätmesaadetiste määruses sätestatud kohustuste täitmiseks tuleb tagada määruse nõuetekohane täitmine. Praktikast on jäätmesaadetiste liikumisel ühest riigist teise tihti takistuseks osutunud liikmesriikide pädevate asutuste vahel nõusoleku saamine. Kui jäätmeevo nõusolekut sihtriigi pädevalt asutuselt ei saa, ei saa jäätmel sinna riiki käitlemiseks ka vedada ja kui nõusoleku läbirääkimised võtavad aastaid, siis nii kaua seisavad patareijäätmel Eestis, käitlemata. Kuna patarei- ja akujäätmel jäätmeevoog on üsna spetsiifiline – pigem väheste nõuetekohaste käitluskohadega oma regioonis, kuid samas rangete nõudmistega käitlusprotsessile ning ringmajanduse eesmärkidele – on Eesti jaoks oluline üle-euroopaline takistusteta toimiv, võrdne ja liikmesriike arvestav patarei- ja akujäätmel liikumise skeem, mis eeldab head koostööd EL riikide vahel.

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0493&qid=1613735582012>

⁶ [EUR-Lex - 32006R1013 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

Eestil on vaja kindlust, et patarei- ja akujäätmete saadetisi võetaks olulise jäätmevoona, mille liikumine liikmesriikide vahel on prioriteetne riikidevaheliste jäätmevedude jaoks nõusolekute andmisel. Ühtlasi tuleks võimalikud patarei- ja akujäätmete saadetiste lihtsustamise võimalused töötada välja ka komisjoni kavandatava jäätmesaadetiste määruse muutmise käigus, mille eesmärk oleks vähendada bürokraatiat seal kus võimalik, et saada suuremad võimalused ringlussevõtu ja taaskasutamise määrade saavutamiseks. Seetõttu on Eesti edastanud 2020. aastal riikidevahelise jäätmeveo määruse⁶ muudatuste osas vastavad ettepanekud, kuna sellise variandi puhul oleks meil suuremad võimalused saavutada ringlussevõtu ja taaskasutamise määrad.

Kehtiva õigusega kaasnenud praktikale tuginedes on meil täna kogemus pliiakude, nikkelkaadmium ja muude patareide ja akude käitlemise, nende protsesside efektiivsuse ja maksimaalsete sihtarvude saavutamise osas. Liitiumioon patareide ja akude osas see kogemus puudub. Selge ei ole ka üle-euroopaline käitlusvõimekus, kuna tehnoloogiad on kujunemisejärgus. Määruse ettepanekuga kavandatavate eesmärkide seadmine peab lähtuma lisaks ambitsioonikusele ka reaalistest võimalustest ning arvestama liikmesriikide eripärasid, kuna kõik liikmesriigid peavad ettepanekuga esitatud määruse nõudeid suutma täitma.

4) Eesti toetab teise toorme kasutuselevõtu eesmärgi tööstuslikes patareides ja akudes ning elektrisõiduki- ja mootorsõidukiakudes.

Selgitus: Määruses tehakse ettepanek kehtestada nõuded teise toorme sisalduse taseme kohta patareides ja akudes, mille aktiivsetes materjalides kasutatakse koobaltit, pliid, liitiumi ja niklit.

Eesti toetab teise toorme kasutuselevõttu tööstuslikes patareides ja akudes ning elektrisõiduki- ja mootorsõidukiakudes, tagamaks ringmajanduse arengut, võimaldamaks materjalide ressursitõhusamat kasutamist ning vähendades liidu sõltuvust kolmandatest riikidest pärit materjalidest. Toetame teise toorme kasutuselevõttu, kui see julgustab turuosalisi investeerima ringlussevõtu tehnoloogiatesse ning toetab ringmajandust.

Määruse ettepanekus toodud eesmärgid põhinevad praegusel tehnilisel teostatavusel ning 2030. aastaks seatud eesmärgid põhinevad tuleviku tehnilisel teostatavusel. Modelleerimisel põhinevad hinnangud näitavad, et teise toorme kasutusele võtul on positiivne mõju. Jäätmekäitlusesse jõudnud metallid on juba kasutusel teise toormena. Kuna ümbertöötlemine on kulukas, siis antud sättega ühtlustatakse siseturgu ning see peaks garanteerima võrdsed tingimused tootjatele. Seatud eesmärk suurendab teise toorme nõudlust ning ringlussevõtu tehnoloogia arengut.

Meetmeid rakendades tuleb silmas pidada, et toimiks takistusteta toimiv ja võrdne siseturg. Komisjon võiks täiendavalt analüüsida teise toorme mõju siseturu toimimisele ja hinnale.

5) Eesti toetab määruse eesmärki reguleerida tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude kasutusotstarbe muutmist ja nende taastamist. Antud tegevused tuleb määrusega selgelt määratleda ja kehtestada üheselt mõistetavad nõuded. Oluline on, et kasutusotstarbe muutmise või taastamise läbinud seadmed on läbinud nõuetekohase töötluse kooskõlas ELi õigusaktidega ja rahvusvaheliste lepingutega.

Selgitus: Kasutusotstarbe muutmine on mis tahes toiming, mille tulemusena patareid või akut või selle osi kasutatakse muul eesmärgil või otstarbel kui see, milleks patarei või aku algselt planeeriti. Ettepanek toetab akude kasutamist teisel otstarbel ning akude taastamist, toetades sellega ringmajanduse arengut ja vähendades mõju keskkonnale. Elektrisõidukiaku kasutusotstarbe muutmisel on võimalik antud aku, mis enam elektrisõidukile ei sobi, võtta kasutusele energiasalvestusakuna.

Eesti jaoks on oluline, et määruse ettepanekuga luuakse selged reeglid kasutusotstarbe muutmisele ja taastamisele, et oleks selgelt arusaadav, millal on tegemist jäätmega ja millal on tegemist uue tootega ning kas selle muutmise käigus aku läbib jäätmefaasi. Toetame euroopaülest süsteemi, mis tagab ühisturu toimivuse, et ei tekiks liikmesriikides erinevaid tõlgendamise lahendusi. Näeme vajadust kaaluda akrediteeringu kehtestamise nõuet antud tegevuse teostajale.

Kasutusotstarbe muutmine ja taastamine tekitab palju küsimusi, mistõttu toetame lähenemisviisi, mille kohaselt kasutusotstarbe muutmise ja taastamise läbinud tooted on määruse mõjuhinnangu⁷ kohaselt käsitletavad uute toodetena, mis peavad turule laskmisel vastama tootenõuetele sh omama registreeringut riigi tootjate registris. Määruse artiklis 59 aga ei ole võimalik sellist kohustust selgelt ja üheselt mõistetavalt välja lugeda.

Kuna antud nõue ei ole selgelt kirjas, võib sellega seoses tekkida nõuetele mitte vastav turg ning kasu asemel pigem tuua kahju. Meie jaoks on oluline, et ettevõtte mõistab, et tegemist on uue tootega ning tagab, et muudetud kasutusotstarbega või taastatud patarei või aku vastab turule laskmisel määruks toodud uue toote nõuetele ning muudele asjakohastele õigusaktidele ja tehnilistele nõuetele. Muudetud kasutusotstarbega või taastatud patarei või aku peab olema kasutamisel ohutu ning turvaline.

6) Toetame lähenemisviisi, kus tootjad või nende nimel tegutsevad tootjavastutusorganisatsioonid peavad kehtestama kogumiskorra, mis on kinnitatud sõltumatu eksperdi poolt ja pädeva ametiasutuse poolt. Sõltumatu eksperdi nõuded peaksid olema selgelt määratletud.

Selgitus: Määruse ettepaneku kohaselt tootjad või nende nimel tegutsevad tootjavastutusorganisatsioonid kehtestavad vajaliku praktilise korra patarei- ja akujäätmete kogumiseks ja transportimiseks kogumispunktides. Kehtestatud kogumiskord saadetakse sõltumatule eksperdile eelkontrolliks, et tagada kantavate patareide ja akude jäätmete kogumise nõuete täitmine. Kogumiskorra kehtestamiseks on vaja pädeva asutuse luba, kes peab kontrollima, kas tootjad täidavad kantavate patareide ja akude jäätmete kogumisega seotud kohustusi, sealhulgas tagama eesmärkide saavutamise. Vaja oleks täpsustada, kuidas tuleb käsitleda juba olemasolevaid ning määrata neile vastav üleminekuaeg. Samuti on vaja selgemalt välja tuua, mis juhul peab kogumiskorra uuesti kinnitama (iga punkti muutmisel ei ole see mõistlik). Määruse eelnõus pole hetkel selgelt välja toodud millised tingimused on esitatud sõltumatule eksperdile. Kõikidele osapooltele peaks olema üheselt arusaadav, kes on sõltumatu ekspert. Sõltumatu ekspert, kes teostab kogumiskorra osas eelkontrolli peab suutma hinnata koostööpartnereid ning suutma välistada isikud, kelle eesmärgiks ei ole tootjatega või tootjate ühendusega koostööd teha. Teatavatel akudel on positiivne väärtus ning seetõttu on oht, et need võivad sattuda kogumissüsteemist välja. Meie jaoks on oluline, et kantavate patareide ja akude jäätmete kogumine toimub koostöös tootjaga või tootjate ühendusega, et tagada nende nõuetekohane töötlemine ja ringlussevõtt (näiteks osad kohaliku omavalitsuse kogumiskohad ei ole kellegi kogumisvõrgus).

Sõltumatu eksperdi eelkontrolli aruanne saab anda ülevaate kogumiskorra toimivusest. Eelkontrolli läbinud ja pädevalt asutuselt loa saanud kogumiskorraga on suurem võimalus saavutada suuremad kogumise määrad.

7) Eesti toetab kantavate patareide ja akude, tööstuslike akude ja elektrisõiduki akudele ettepanekus pakutud parameetrite kehtestamist. Kasutajad peavad saama teadlike

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0798&qid=1609741484124&from=EN>

ostuotsuste tegemiseks läbipaistvat, usaldusväärset ning selget teavet patareide ja akude kohta.

Selgitus: Määruses määratakse kindlaks üldkasutatavatele kantavatele patareidele ja akudele, tööstuslikele akudele ja elektrisõiduki akudele elektrokeemilise jõudluse ja vastupidavuse parameetrid, eesmärgiga minimeerida ressursside ja energia ebatõhusat kasutamist. Neid parameetreid võetakse arvesse ka märgistusnõuetes, et anda teavet tarbijate patareide ja akude jõudluse kohta. Määruse ettepaneku kohaselt võib alates 1. jaanuarist 2026 üldkasutatavaid kantavaid patareisid ja akusid turule viia ainult siis, kui need vastavad elektrokeemilise jõudluse ja vastupidavuse parameetritele. Määruse ettepaneku kohaselt peavad kolmandatest riikidest liidu turule tulevad patareid ja akud, sealhulgas nii eraldi kui ka toodete sees imporditud patareid ja akud olema vastavuses määruse nõuetega, mille kohaselt patareid ja akud tuleks kavandada ja toota nii, et optimeerida nende jõudlust, vastupidavust ja ohutust ning minimeerida nende keskkonnajalajälge ning pikemas perspektiivis kutsuda esile keskkonnamõju vähendamine.

Toetame seisukohta, et patareid ja akud tuleks märgistada kogu vajaliku teabega. Erinevad märgised patareil või akul või selle pakendil annavad teavet kasutusea, laadimismahutavuse, liigiti kogumise nõude, ohtlike ainete sisalduse ja ohutusriskide kohta. Antud märgistused võimaldavad lõppkasutajatel teha patareide ja akude ostmisel ja kasutusel kõrvaldamisel teadlikke otsuseid. Patareidele ja akudele lisatav teave on oluline, kuna see tagab lõppkasutaja õigeaegse teavitamise ning annab võimaluse toodete keskkonnamõju võrdlemiseks enne nende ostmist. Liigiti kogumise nõue on kehtiv varasemast direktiivist. Uus märgistuse nõue kestvuse kohta annab lõppkasutajale info patarei või aku minimaalse keskmise kestvuse kohta konkreetsetes rakendustes kasutamise korral, selline lahendus aitab tarbijal teha teadlikke otsuseid. Lisaks tarbijatele võidavad ka jäätmekäitlejad, kuna märgistus sisaldab teavet ohtlike ainete sisalduse ja ohutusriskide kohta ning võimaldab jäätmekäitlejatel patarei- ja akujäätmeid nõuetekohaselt koguda ja töödelda.

8) Eesti toetab ettepanekut vähendada elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude tootmise CO₂ jalajälge, kuna elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude kasutamine kasvab. Kasutajad peavad saama teadlike ostuotsuste tegemiseks informatsiooni CO₂ jalajälje kohta.

Selgitus: Määruse ettepaneku kohaselt on eesmärk vähendada CO₂ jalajälge patareide ja akude kogu olelusringi jooksul. Sellest tulenevalt kehtestatakse nõue, et elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude tehniline dokumentatsioon peab sisaldama CO₂ jalajälje deklaratsiooni ning kehtestatakse maksimaalsed CO₂ heite piirväärtused. Määruse ettepanekus sätestatakse CO₂ jalajälje deklaratsioon alates 1. juulist 2024, tulemusklassid alates 1. jaanuarist 2026 ja olelusringi maksimaalne CO₂ jalajälje piirväärtus alates 1. juulist 2027.

Toetame ettepanekut vähendada CO₂ jalajälge kogu sisemise salvestusega elektrisõidukiakude ja tööstuslike akude olelusringi jooksul. Akude eeldatav massiline kasutuselevõtt sellistes sektorites nagu liikuvus ja energia salvestamine peaks vähendama CO₂ heidet, kuid on oluline, et kogu olelusringil oleks väike CO₂ jalajalg. Nende nõuete tulemusel akude olelusringi jooksul välditud CO₂ heide aitab kaasa liidu eesmärgile saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus.

Eestis ei ole täna akusid, mille CO₂ jalajalg on arvatud. Antud nõue on uus ning tootjatel puuduvad kogemused. Meie jaoks on oluline, et komisjon võtaks vastu kõik asjakohased delegeeritud õigusaktid ja rakendusaktid aegsasti. Meetmeid rakendades tuleb silmas pida halduskoormust ning kohustuste kehtestamisel peab ettevõtetele andma mõistliku nõuetega vastavusse mineku aja. Ettepanekus esile toodud ajaperiood peab olema realistlikult

saavutatav. Samuti tuleb jälgida, et CO₂ jalajälje vähendamisega seotud nõuete kehtestamise puhul säiliks Euroopa Liidu konkurentsivõime.

9) Eesti leiab, et vajalikud delegeeritud- ja rakendusaktid tuleb vastu võtta vähemalt 12 kuud enne kohustuste jõustumist, et jätta tootjatele mõistlik üleminekuaj.

Selgitus: Määruse ettepaneku kohaselt võtab komisjon kehtestatud nõuete täpsustamiseks vastu delegeeritud õigusakte ja rakendusakte üks aasta enne nende jõustumist. Meie jaoks on oluline, et komisjon peaks sellest sätestatud tähtajast kinni ning kõik vajalikud delegeeritud ja rakendusaktid oleks aegsasti vastu võetud, et võimaldada ettevõtetel mõistlikku aega nõutavate muudatuste kavandamiseks ja sisse-/elluviimiseks.

Määruses seatavate kohustuste tähtajad peavad arvestama, et tootjatel võtab üleminek aega minimaalselt 12 kuud. Vastasel juhul võib see pärssida tootjate ja patareid- ja akujäätmete käitlejate konkurentsivõimet. Samuti ei ole riigil sellisel juhul võimalust kõiki määrusega seatavaid kohustusi täita. Peame oluliseks, et tagatud oleks mõistlik ja toimiv tasakaal vajaduste ja võimaluste vahel, rakendades meetmeid, mis toetavad keskkonnamõju vähendamist, kuid samal ajal ei pärsi ettevõtete kestlikkust ning konkurentsivõimet. Samuti tuleb jälgida, et ELi tootjaid ei koormataks rohkem võrreldes kolmandate riikide ettevõtetega.

10) Eesti jaoks on oluline, et määruse kergtranspordivahendite mõiste kataks täiendavalt elektritõukerattad. Leiame, et komisjoni poolt 2030. aastaks välja töötatav kergtranspordivahendite akude jäätmekogumismäärade arvutusmetoodika peaks võtma arvesse akude kestvust ja kättesaadavust.

Selgitus: Komisjon märgib määruse sissejuhatuses, et kergtranspordivahendites, näiteks elektrijalgrattades ja -tõukerattades kasutatavad akud klassifitseeritakse kantavateks akudeks ning on vaja täpsustada kantavate patareide ja akude määratlust. Määruse ettepaneku artikli 2 lõige 9 sätestab „kergrahandivahendid“ mõiste, kuid mõiste määratleb hetkel sinna alla ainult ratassõidukid, millel on elektrimootor võimsusega alla 750 W ja millel reisijad sõiduki liikumise ajal istuvad ning mille jõuallikas saab olla ainult elektrimootor või mootor ja inimjõud koos. Määruses toodud mõiste kirjelduses olev lõik „millel reisijad liikumise ajal istuvad“ välistab elektritõukerataste kuuluvuse kergrahandivahendite alla. Kergrahandivahendite, eriti elektritõukerataste kasutamine linnapildis on tõusnud ja tõuseb märkimisväärselt. Eesti jaoks on oluline, et artikli 2 lõike 9 mõistes oleks lisatud ka elektritõukeratas, ehk kergrahandivahend võib lisaks ratassõidukile olla ka elektritõukeratas, mille reisijad sõiduki liikumise ajal ei istu.

Antud mõiste täiendamine on oluline ka seetõttu, et elektritõukerataste akud erinevad kantavatest patareidest ja akudest tehniliste parameetrite poolest. Elektritõukerataste akud on laetavad ning nende eluiga on kantavate patareide ja akudega võrreldes pikem (5-8 aastat). Elektritõukerataste määratlemine kergrahandivahendi mõistes määrab ära määruses toodud edaspidised kohustused ning Eesti jaoks on oluline, et elektrijalgrattad ja elektritõukerattad kuuluksid samasse kategooriasse.

Kergrahandivahenditest kasutatakse suuremas osas liitium-ioonakusid, mille hinnatav keskmine eluiga on kuus aastat. Elektritõukerataste tootjad ja tootjate ühendused ei ole võimelised tagama selliste akude puhul käesoleval hetkel kantavatele patareidele ja akudele kehtestatud kogumismäärade antud metoodika alusel. Komisjoni poolt välja töötatav kogumismäärade arvutusmetoodika kergrahandivahendite akudele peaks võtma arvesse akude eluiga ja „kogumiseks kättesaadavusel“ metoodikat või lähtuma aku liigist ja selle elueast.

Komisjon on mõjuhinnaangus märkinud, et kergrahandivahendites kasutatavatele akudele jäetakse kogumise eesmärk kehtestamata, kuna seda tüüpi akude müügi praegune kasv raskendab turule lastud ja olelusringi lõpus kogutud koguste arvutamist. Komisjoni märgib, et

kergranspordivahenditele on kõigepealt vaja välja töötada „kogumiseks kättesaadavusel“ põhinev metoodika.

Komisjon on töögrupi kohtumisel lubanud töötada välja „kogumiseks kättesaadavusel“ põhineva metoodika ning turuosa arengut arvesse võttes kehtestada eraldi eesmärgina kogumismäär kergranspordivahendite akudele. Komisjon hindab enne 2030. a määrusele kergranspordivahendite akudele eraldi eesmärgi lisamist.

11) Eesti toetab sisemise salvestusega tööstuslikke akusid ja üle 2 kWh mahutavusega elektrisõidukiakusid turule laskvatele ettevõtjatele tarneahelaga seotud hoolsuskohustuse kehtestamist, mille raames tuleks hinnata ka levinumaid sotsiaalseid ja keskkonnariske ning näha ette reageerimisstrateegia kahjulike mõjude ennetamiseks ja leevendamiseks. Toetame määruse eelnõu sotsiaalsete ja keskkonnariskide kategooriaid. Sotsiaalsete riskide kategooriad peaks hõlmama mõju ühiskondlikule elule, eelkõige inimõigustele, sealhulgas laste kaitsele ja soolisele võrdõiguslikkusele, samuti mõju inimeste tervisele ja ohutusele, töötervishoiule ja tööohutusele ning töötajate õigustele.

Selgitus: Sotsiaalsete ja keskkonna mõjude vaatest kehtestatakse määruse ettepanekus sisemise salvestusega tööstuslikke akusid ja üle 2 kWh mahutavusega elektrisõidukiakusid turule laskvatele ettevõtjatele tarneahelaga seotud hoolsuskohustuse põhimõtted, mille raames sätestatakse levinumate sotsiaalsete riskide hindamise kohustus ja mehhanismid sellise hindamise mõju suurendamise ning eesmärkide täitmise toetamiseks, sh reageerimisstrateegia ette nägemine kahjuliku mõju ennetamiseks ja leevendamiseks. Vastavalt määruse ettepanekule peaks sotsiaalsete riskide hindamine hõlmama mõju kogukonnel, inimõigustele, sh laste kaitsele ja soolisele võrdõiguslikkusele, samuti inimeste tervisele, töötervishoiule ja tööohutusele ning töötajate õigustele. Keskkonnariskide hindamine peaks hõlmama mõju veekasutusele, mullakaitsele, õhusaastele ja elurikkusele. Hoolsuskohustuse põhimõtete järgimine ja riskide hindamine aitab ennetada ja leevendada võimalikku negatiivset sotsiaalset ja keskkonna mõju.

Arvamuse saamine ja kooskõlastamine

Teatis saadeti arvamuse saamiseks lisas 1 loetletud organisatsioonidele. Laekunud arvamused seisukohtade kujundamiseks ja nendega arvestamine on toodud seletuskirja lisas 2 esitatud vastavustabelis.

Algatuse kohta koostatavatele Vabariigi Valitsuse seisukohtadele küsiti sisendit Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumilt, Sotsiaalministeeriumilt, Rahandusministeeriumilt ja Välisministeeriumilt.